

KRONIKA

ILONA KULAK* | UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI

Konferencja „70 lat Komitetu Językoznawstwa PAN. Osiągnięcia, kontynuacje, perspektywy polskiej lingwistyki”, Kraków, 6–7 czerwca 2022 roku

doi: <https://doi.org/10.31286/JP.00220>

W dniach 6–7 czerwca 2022 roku w Krakowie odbyła się konferencja „70 lat Komitetu Językoznawstwa PAN. Osiągnięcia, kontynuacje, perspektywy polskiej lingwistyki”. Jak wskazuje tytuł, jej tematami przewodnimi uczyniono dokonania polskiego językoznawstwa w minionych latach, refleksje nad jego obecnym stanem oraz nowe możliwości badawcze i metodologiczne. Obradowano w Collegium Novum Uniwersytetu Jagiellońskiego, a wystąpienia transmitowano za pomocą platformy wideokonferencyjnej. Okazją do zorganizowania wydarzenia był jubileusz siedemdziesięciolecia Komitetu Językoznawstwa PAN, jednego z najstarszych komitetów naukowych Polskiej Akademii Nauk. Został on utworzony 24 maja 1952 roku na mocy uchwały Prezydium PAN, zainicjowanej przez wybitnych polskich uczonych działających w Podsekcji Językoznawczej Kongresu Nauki Polskiej: Witolda Doroszewskiego, Zenona Klemensiewicza, Jerzego Kuryłowicza, Kazimierza Nitscha, Tadeusza Lehra-Spławińskiego, Jana Safarewicza, Zygmunta Stiebera, Witolda Taszyckiego i Stanisława Urbańczyka. Komitet wciąż stanowi istotne forum wymiany myśli w środowisku lingwistów, prowadzi działalność naukową, pełni także funkcję opiniotwórczą w sprawach dotyczących języka, edukacji i kultury w Polsce, a jego członkami zostają uznani badacze etnolektów: angliści, germaniści, orientaliści, romaniści i – w szczególności – slawiści oraz poloniści (por. m.in. Grochowski 2013: 116–118; Rieger 2014: 339–342).

Za przygotowanie konferencji – zainicjowanej przez Komitet Językoznawstwa Polskiej Akademii Nauk oraz Uniwersytet Jagielloński – odpowiadali: Maciej Eder (dyrektor Instytutu Języka Polskiego PAN, przewodniczący KJ PAN), Maciej Rak (Wydział Polonistyki UJ), Tomasz Jelonek (Wydział Polonistyki UJ), Mateusz Kłagisz (Wydział Filologiczny UJ), Ilona Kulak (Wydział Polonistyki UJ). Pomocą w organizacji wydarzenia służyła także Dorota Kruk (Instytut Polonistyki Stosowanej UW, sekretarz KJ PAN). Patronat nad sesją objęli JM Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego Jacek Popiel oraz Prezes Polskiej Akademii Nauk Jerzy Duszyński.

Do udziału w dwudniowej sesji o charakterze plenarnym zaproszono badaczy reprezentujących różne ośrodki naukowe, różne kierunki lingwistyczne oraz różne pokolenia. Podczas spotkania zostało wygłoszonych 16 referatów, w tym 8 przez członków Komitetu

* ilona.kulak@uj.edu.pl; ORCID: 0000-0002-4229-6087

Językoznawstwa PAN. W konferencji wzięli udział prelegenci z Instytutu Sławistyki PAN w Warszawie (Helena Krasowska, Piotr Sobotka), Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (Dorota Masłej, Dominika Skrzypek), Uniwersytetu Jagiellońskiego (Maciej Rak, Elżbieta Tabakowska), Uniwersytetu Łódzkiego (Piotr Pęczak, Piotr Stalmaszczyk), Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (Anna Pajdzińska, Sebastian Wasiuta, Maria Wojtak), Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (Maciej Grochowski), Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (Krystyna Kleszczowa), Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (Mariusz Rutkowski), Uniwersytetu Warszawskiego (Adam Przepiórkowski) oraz Uniwersytetu Zielonogórskiego (Michał Kotin).

Konferencję otwarli JM Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego Jacek Popiel oraz Przewodniczący Komitetu Językoznawstwa PAN w kadencji 2020–2023 Maciej Eder (dyrektor IJP PAN), w zastępstwie Prezesa Polskiej Akademii Nauk Jerzego Duszyńskiego. W obu wystąpieniach zaakcentowano współpracę między krakowską Alma Mater a Polską Akademią Nauk oraz niebagatelną rolę Komitetu Językoznawstwa w kształtowaniu dyscypliny. Odczytano także list Wojciecha Chlebdy (UO), przewodniczącego Komitetu w latach 2015–2019. Głos zabrał ponadto przedstawiciel organizatorów – Maciej Rak (UJ).

Sesję rozpoczął referat Krystyny Kleszczowej (*professor emerita* UŚ). Pierwsza jego część dotyczyła zmian zachodzących w każdym języku naturalnym. Badaczka podkreśliła, że z perspektywy synchronicznej nie jesteśmy w stanie ocenić wagi pojawiających się nowych form i znaczeń, możemy je wyłącznie odnotowywać i opisywać. Druga część wystąpienia została poświęcona zmianom języka, a ściśle czynnikiem determinującym przewartościowania morfologicznego i składniowego poziomu języka. Maciej Grochowski (UMK) omówił z kolei wybrane stwierdzenia Jerzego Kuryłowicza, Andrzeja Bogusławskiego, Anny Wierzbickiej i Stanisława Karolaka, uznane za metodologicznie przełomowe w językoznawstwie polskim II połowy wieku XX – wywołały one bowiem istotne zmiany w poglądach innych uczonych. Prelegent naświetlił także ewolucję narzędzi badawczych oraz postęp metodologiczny w dyscyplinie. Wystąpienie można zatem uznać za przyczynek do historii językoznawstwa teoretycznego w Polsce. Tej części konferencji przewodniczyli Magdalena Danielewicz (UW) oraz Tomasz Mika (UAM).

Po przerwie obiadowej referaty wygłosiło troje badaczy. Piotr Sobotka (IS PAN) porównał dwie podstawowe dziedziny językoznawstwa: etymologię, skupiającą się na jednostkowych dziejach poszczególnych leksemów, oraz gramatykę, która dochodzi do pewnych uogólnień na podstawie powtarzalnych faktów językowych. Przedstawił także kwestie związane z formalizacją reguł w wypadku rekonstrukcji etymologicznej. Dominika Skrzypek (UAM) wskazała możliwości i ograniczenia badań ilościowych w językoznawstwie diachronicznym na przykładzie rozwoju wykładników określoności w językach północnogermańskich. Badaczka zaznaczyła, że wspomniany rodzaj analizy przynosi częściowo błędne rezultaty, wynikające głównie z niewielkiego materiału i niedoskonałego procesu anotacji zdigitalizowanych tekstów źródłowych, dlatego też konieczne jest podjęcie opisu jakościowego. Jedynie bowiem połączenie obu metod badawczych pozwala uzyskać pełny obraz wybranej zmiany językowej. Dorota Masłej (UAM) podzieliła się refleksjami nad relacją między polszczyzną a łaciną w polskim średniowieczu. Na przykładzie kilku zabytków zróżnicowanych pod względem funkcjonalnym

i stylistycznym wyszczególniła typy dwujęzyczności polsko-łacińskiej, nakreśliła również perspektywy i kierunki rozwoju dalszych badań. Moderatorem sekcji poświęconej lingwistyce historycznej była Magdalena Pastuch (UŚ).

W kolejnej części obrad uczestnicy konferencji wysłuchali referatów Anny Pajdzińskiej (UMCS), Macieja Raka (UJ) oraz Sebastiana Wasiuty (UMCS). Pierwsza z trójki badaczy omówiła szczegółowo frazeologizm jako jednostkę nieoczywistą, o dyskusyjnym statusie językowym, aczkolwiek doskonale uzupełniającą zbiór elementów nominatywnych, nie zawsze pozwalających oddać charakterystykę przedmiotu, o którym mowa. Maciej Rak zobrazował sytuację językową współczesnej polskiej wsi jako obszaru dynamicznych zmian społecznych, gospodarczych czy demograficznych i w związku z tym wyraził przekonanie, że dialektologia wymaga nowego ujęcia, a jej relacja do socjolingwistyki – zredefiniowania. Konieczność przeprowadzenia nowych badań deskryptywnych całego polskiego obszaru językowego referent uargumentował natomiast dezintegracją gwar. Sebastian Wasiuta (UMCS) przypomniał z kolei cele, nurty i podstawowe pojęcia etnolingwistyki, posiłkując się konstatacjami Jerzego Bartmińskiego, Janusza Anusiewicza czy Stanisławy Niebrzegowskiej-Bartmińskiej. Sesję tę prowadziła Anna Piotrowicz (UAM).

Drugiego dnia obrad poprzedziło rozdanie nagród Komitetu Językoznawstwa PAN za wybitne osiągnięcia naukowe w zakresie językoznawstwa. Z rąk przewodniczącego KJ PAN Macieja Edera wyróżnienia otrzymali laureaci konkursu na prace opublikowane w roku 2019 (trzecia edycja) oraz w roku 2020 (czwarta edycja). Jako pierwszy nagrodę odebrał Józef Kąś (UJ) za monumentalny, liczący 12 tomów *Ilustrowany leksykon gwary i kultury podhalańskiej* (t. 9–12, Małopolskie Centrum Kultury „Sokół”, Nowy Sącz 2019). Dzieło stanowiące pomnik benedyktyńskiej, kilkunastoletniej pracy Profesora uchodzi za najważniejsze osiągnięcie polskiej dialektologii XXI wieku. W trzeciej edycji konkursu doceniono również inne opracowanie leksyko-graficzne o charakterze językowo-kulturowym – *Słownik stereotypów i symboli ludowych*, t. 2: *Rośliny*, cz. 3: *Kwiaty*, cz. 4: *Zioła* (Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2019) przygotowany przez zespół lubelskich badaczy pod kierunkiem Jerzego Bartmińskiego (pomysłodawcy i redaktora serii) oraz Stanisławy Niebrzegowskiej-Bartmińskiej (zastępcy redaktora). Publikacja ta jest niewątpliwie wizytówką polskiego językoznawstwa, wyznacza bowiem normę opisu etnolingwistycznego zarówno w Polsce, jak i poza jej granicami, a przede wszystkim umożliwia poznanie naszej kultury narodowej i zrozumienie jej specyfiki, gdyż ujmuje rzeczywistość z perspektywy nosiciela języka (Rak 2021: 131–134). W imieniu autorów dzieła wyróżnienie przyjęła Anna Pajdzińska (UMCS). Nagrodę KJ PAN wręczono również Markowi Łazińskiemu (UW), laureatowi czwartej edycji konkursu KJ PAN w kategorii indywidualnej. Jego praca *Wykłady o aspekcie polskiego czasownika* (Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2020), charakteryzująca w sposób wielowymiarowy tytułową kategorię gramatyczną, wnosi znaczący wkład w rozwój aspektologii (Szymańska 2021: 126), szczególnie że wśród omawianych form są konstrukcje nieopisywane do tej pory w podręcznikach z zakresu gramatyki polskiej. Podczas wyjazdowego posiedzenia KJ PAN uhonorowany został także zespół opracowujący *Elektroniczny słownik języka polskiego XVII i XVIII wieku* – nieocenione źródło do badań dawnej polszczyzny oraz historii baroku. Wyróżnienie odebrali

przedstawiciele autorów – Włodzimierz Gruszczyński (IJP PAN), kierownik projektu, oraz Renata Bronikowska (IJP PAN).

Sekcję poranną, której przewodniczyli Elżbieta Mańczak-Wohlfeld (UJ) oraz Rafał Molencki (UŚ), zapoczątkowało wystąpienie Piotra Stalmaszczyka (UŁ). Referent skoncentrował się na pojęciu paradygmatu w filozofii, językoznawstwie i naukach społecznych oraz jego znaczeniu dla rozwoju współczesnych teorii lingwistycznych. Przybliżył również kwestie wielości i porównywalności wzorców oraz naszkicował własną koncepcję potencjalnych modeli w badaniach nad językiem. Elżbieta Tabakowska (*professor emerita* UJ), w nawiązaniu do tytułu konferencji, podzieliła referat na trzy części uporządkowane chronologicznie: tło, podsumowanie, perspektywy. Za tło uznane zostało dzieło wybitnych językoznawców I połowy XX wieku (Jana Baudouina de Courtenay, Jana Rozwadowskiego, Zenona Klemensiewicza, Zdzisława Kempfa), których przekonania we współczesnych im czasach nie zostały wkomponowane w ramy spójnych teorii gramatyki i języka. Były one jednak zapowiedzią narodzin językoznawstwa kognitywnego. W części podsumowującej referentka opisała pokrótce aktualny stan polskiej lingwistyki kognitywnej, a następnie zarysowała perspektywy jej rozwoju.

Po przerwie wystąpienia przeniosły uczestników konferencji na pole badań onomastycznych, dialektologicznych i tekstologicznych. Mariusz Rutkowski (UWM) wskazał istotniejsze osiągnięcia polskich lingwistów w zakresie nazw własnych oraz kierunki i dynamikę rozwoju dyscypliny, która – jak zauważył – coraz częściej „otwiera się” na nowe. W rezultacie mamy do czynienia z przemianami orientacji badawczych i przejściem pewnych paradygmatów z innych nauk społecznych. Maria Wojtak (UMCS) tematem wystąpienia uczyniła dwie koncepcje genologii w polskim językoznawstwie przełomu XX i XXI wieku. Pierwszą część referatu prelegentka poświęciła genologii lingwistycznej jako subdyscyplinie – wymieniła jej prekursorów, ośrodki naukowe, odniosła się do współczesnej problematyki, a także form aktywności, dorobku i osiągnięć genologów. W drugiej natomiast ukazała genologię jako otwartą przestrzeń badawczą o profilu humanistycznym, kształtowaną metodologicznie przez różne style myślowe oraz założenia teoretyczne. Zwróciła również uwagę na udział lingwistyki w formowaniu podstawowych pojęć genologii czy sposobów prowadzenia analiz. Helena Krasowska (IS PAN) podzieliła się wynikami eksploracji terenowych prowadzonych wśród mniejszości polskiej na Bukowinie Karpackiej (krajna na pograniczu Ukrainy i Rumunii). Według badaczki na tym terenie można usłyszeć oprócz języków ukraińskiego i rumuńskiego oraz ich odmian dialektalnych dobrze zachowaną i wciąż żywą polską gwarę górali bukowińskich, zanikającą obecnie gwarę wsi Bulaj z cechami dialektu małopolskiego, a także zróżnicowaną pod wpływem języka ukraińskiego polszczyznę bukowińską, stanowiącą kontynuację polszczyzny południowokresowej. Moderatorem tej części obrad była Halina Kurek (UJ).

Ostatnie, popołudniowe obrady toczyły się pod przewodnictwem Piotra Żmigrodzkiego (IJP PAN). Adam Przepiórkowski (UW) zaprezentował rezultaty najnowszych prac nad składnią i semantyką polskich przysłówków predykatywnych. Zrelacjonował ponadto próby przeszczepienia polskiej myśli językoznawczej na grunt anglosaski, gdzie przyjmuje się zwykle, że przysłówki nie mogą być predykatami prymarnymi. Piotr Pęzik (UŁ) wystąpił z referatem *Korpusy marzeń i ich namiastki*. Badacz wprowadził słuchaczy w zagadnienia związane

z wielkoskalowymi narzędziami korpusowymi, wykorzystywanymi obecnie w leksykografii czy komputerowym przetwarzaniu języka naturalnego. Poruszony został głównie problem korpusów monitorujących, pozwalających – dzięki odpowiedniej strukturze oraz zróżnicowanej, bogatej i stale aktualizowanej zawartości – na obserwację zmian dokonujących się w języku. Sesję zakończył Michaił Kotin (UZ), który rozważył filogenetyczny i ontogenetyczny wymiar zmian językowych w zakresie gramatyki języków naturalnych m.in. na przykładach rozwoju form czasowników mocnych i słabych oraz zanikania kategorii aspektu w językach germańskich. Ustaleniom badacza towarzyszyło przekonanie, że rozwój funkcji kategoryalnych danych form pokrywa się w znacznym stopniu z etapami ich uczenia się w procesie przyswajania języka. Po ostatnim wystąpieniu przewodniczący KJ PAN Maciej Eder podsumował wydarzenie, podziękował także prelegentom i słuchaczom za przybycie oraz inspirujące, żywe dyskusje nad referatami. Wyraził również wdzięczność organizatorom.

Można stwierdzić, że odbywająca się w formie hybrydowej konferencja jubileuszowa KJ PAN okazała się sukcesem. W obradach stacjonarnych wzięło udział kilkadziesiąt osób, natomiast na platformie wideokonferencyjnej zarejestrowano około 150 uczestników.

Bibliografia

- Grochowski M. 2013: *Jubileusz Komitetu Językoznawstwa PAN*, „Poradnik Językowy”, z. 2, s. 116–118.
- Rak M. 2021: *Lubelski Kwietnik i Zielnik: Słownik stereotypów i symboli ludowych*, red. Jerzy Bartmiński, zastępca red. Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska, t. 2: Rośliny, z. 3: Kwiaty, z. 4: Zioła, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2019, z. 3: s. 295, z. 4: s. 494, „Język Polski” CI, z. 1, s. 131–134.
- Rieger J. 2014: *Z historii Komitetu Językoznawstwa PAN (1952–2002)*, „Prace Filologiczne” LXV, s. 339–358.
- Szymańska M. 2021: *Marek Łaziński, Wykłady o aspekcie polskiego czasownika*, „Język Polski” CI, z. 4, s. 122–126.